

Surwiwal – coraz popularniejsza forma rekreacji i jej wpływ na lasy

Szymon Ciapała, Paweł Adamski, Mikołaj Bielański

Abstrakt. Przeprowadzono badania ankietowe sprawdzające jakie formy aktywności na terenach leśnych podejmują osoby zainteresowane surwiwalem. Badania uzupełniono przeprowadzoną w sezonach letnich 2015 i 2016 inwentaryzacją śladów działania omawianej grupy turystów w południowej części Pienińskiego Parku Narodowego – PPN. Badania ankietowe wykazały, że osoby interesujące się survivaliem lub pokrewnymi formami rekreacji bardzo często podejmują działania mogące silnie, negatywnie oddziaływać na środowisko przyrodnicze. Najczęściej jest to palenie ognia otwartego na terenach leśnych, budowanie improwizowanych schronień z wykorzystaniem drewna. Prócz tego występują, znacznie rzadziej, wysoce inwazyjne formy takie jak budowanie trwałych „baz” oraz pozyskiwanie pożywienia przez zbieractwo lub kłusownictwo. Badania dotyczące stosunku respondentów do ochrony przyrody oraz zasad udostępniania terenów leśnych i obszarów chronionych wskazują, że większość ankietowanych uważa, że obowiązujące przepisy udostępniania terenów leśnych są zbyt restrykcyjne. Poza tym ankietowani twierdzą, że ich poziom wiedzy oraz umiejętności stanowią podstawę do niespektowania obowiązującego prawa ochrony przyrody. Brak szacunku dla obowiązujących przepisów potwierdzają wyniki inwentaryzacji śladów bytności „surwiwalowców” na terenie PPN.

Słowa kluczowe: surwiwal, turystyka, lasy, parki narodowe, rezerwaty przyrody

Abstract. **Survival – popular form of recreation and its influence on forests.** The activity of the persons interested in the survival-related recreation was investigated with the internet surveys. Beside of surveys, the inventurisation of the survival-related activity tracks was conducted in the summer seasons 2015 and 2016 at the south-east part of the Pieniny National Park. Surveys have shown that people who practice survival or similar forms of recreation often take action that negatively impact the natural environment. Most frequently it is burning fires in forest areas and construction of improvised shelters with the use of wood. However, more invasive activities like constructing of the permanent “forest bases” or food gathering by picking up or trapping were also mentioned. Analysis of the respondents attitude toward to nature conservation and the rules related to recreation at the forests and protected areas has been conducted. The results show, that responders consider the regulations too restrictive. Moreover, respondents often suggest, that their knowledge and skills are sufficient to taking the prohibited activities

without negative impact on environment. Failure to comply with applicable regulations by the persons interested in survival-related activity is reflected by the results of the traces of such activity observed in Pieniny National Park.

Keywords: survival, tourism, forests, national parks, nature reserves

Wstęp

Udostępnianie do celów rekreacyjnych jest jedną z ważnych funkcji lasów (Douglas 2016, Paschalis – Jakubowicz 2009), dotyczy to szczególnie obszarów o stosunkowo gęstym zaludnieniu i związanym z tym deficytem terenów naturalnych (Zandersen i Tol 2009). Rekreacja ta przybiera różne formy (Douglas 2016), spośród których wiele nawiązuje do tradycyjnych metod korzystania z zasobów natury takich jak budowa schronień, biwakowanie czy pozyskiwanie pożywienia przez łowiectwo czy zbieractwo. Działania takie od dawna stanowiły integralny element turystyki na terenach naturalnych (Louv 2014, Lewandowski 2010), jednak dopiero powstały na początku XX w. ruch skautowski doprowadził do metodycznego podejścia do tej formy aktywności (Louv 2014). W późniejszym okresie wspomniane działania wyewoluowały w „samodzielne” formy rekreacji określane jako „surwiwal”, „buschcraft”, „puszczaństwo” czy „pionierka” (Górka 2012, Kruczek 2009). Zwykle zalicza się je do „turystyki przygodowej” (Buckley 2006, Zarzycki, Opoka 2007), jednak ich elementy znaleźć można także w innych formach rekreacji takich jak trekking, łowiectwo, turystyka przyrodnicza itp. Ta różnorodność powoduje swoiste zamieszanie terminologiczno-klasyfikacyjne, które jest dość charakterystyczne dla wielu dynamicznie rozwijających się form turystyki i rekreacji (Durydiwka 2006; Adamski i Ciapała 2016). Jednak z punktu widzenia praktyki ochrony przyrody oraz zarządzania terenami leśnymi, kwestią zasadniczą jest określenie wpływu jaki omawiana forma aktywności wywiera na środowisko przyrodnicze. Wpływ taki uzależniony jest od wielu czynników: rodzaju aktywności, liczby podejmujących ją osób, odporności (resilience) ekosystemów oraz szeregu innych (Newsome i in. 2012, Strickland-Munro i in. 2010). Czynnikiem, który może pośrednio wpływać na siłę i sposób oddziaływania na środowisko przyrodnicze różnych form aktywności jest poziom świadomości ekologicznej podejmujących je osób (Adamski i in. 2016).

Celem niniejszej pracy, jest określenie typów działań podejmowanych przez osoby uprawiające, nawiązujące do surwiwalu formy rekreacji, a także określenie poziomu akceptacji i przestrzegania prawnych ograniczeń związanych z tego typu aktywnością. Drugim celem jest podjęcie próby pośredniej oceny intensywności penetracji przez turystów-surwiwalowców południowej części Pienińskiego Parku Narodowego – PPN. Wybór terenu badań wynikał z trzech przesłanek. Pierwszą było duże obciążenie PPN ruchem turystycznym, co pociągało za sobą szereg badań różnych aspektów tego zjawiska. Drugi to fakt, że południowo wschodnia część Parku, w okresie od czerwca do lipca, jest intensywnie kontrolowana przez autorów w ramach monitoringu niepyłaków: apollo i mnemozyny. W tej sytuacji inwentaryzacja śladów przebywania turystów nie wiąże się z dodatkową penetracją tego terenu, który w dużej części objęty jest ochroną ścisłą. Poza tym, dzięki prowadzonej przez administrację PPN drobiazgowej inwentaryzacji działań ochronnych oraz badawczych na terenie parku nie istnieje ryzyko pomylenia śladów działalności turystów z efektami innych form aktywności np. rozstawianiem pułapek świetlnych, wypalaniu biomasy po wycince itp.

Metody

Ocena preferencji i postaw osób parających się, nawiązującymi do surwiwalu, formami rekreacji

Ocenę przeprowadzono w oparciu o ankietę skierowaną do internautów odwiedzających strony i fora dyskusyjne związane z surwiałem, buschcraftem lub harcerstwem. Ankieta przygotowana była na platformie Profitest.pl. W celu wyeliminowania możliwości wielokrotnego wypełniania ankiet przez te same osoby, co jest jednym z poważniejszych źródeł błędów w tego typu badaniach (Dillman i in. 2014) zastosowano blokadę duplikacji adresów IP oraz wykorzystanie plików „cookies”.

Większość pytań miała charakter zamknięty, a zawarte w nich sugerowane odpowiedzi sformułowano na podstawie analizy dyskusji prowadzonych na forach internetowych poświęconych zagadnieniom związanym z surwiałem. Poza tym, w każdym pytaniu istniała możliwość wyboru opcji „inne” oraz wyjaśnienia, co respondent przez to rozumie. Do pytań merytorycznych dołączono możliwość dodania komentarza, a prócz tego respondenci mogli również skomentować całą ankietę. O ile rozwinięcie opcji inne oraz komentarze do pytań ograniczone były do 264 znaków, pole komentarza do całej ankiety nie było ograniczone.

Ponieważ większość pytań w ankietach miała charakter jakościowy, opracowania statystyczne wyników bazowały na opisie frekwencji udzielanych odpowiedzi. Sprawdzone także czy poziom akceptacji oraz przestrzeganie ogólnych przepisów udostępniania terenów leśnych, związane są z objęciem terenu ochroną prawną. Jako podstawowe narzędzie takiego porównania stosowany był test χ^2 Pearsona, a w przypadku, gdy układ frekwencji nie spełniał jego założeń korzystano z mniej restrykcyjnego testu G (ang. likelihood ratio). (Ferguson i Takane 2009). Analizy prowadzono przy pomocy pakietu „R commander” stanowiącego element środowiska R (R Core Development Team 2015).

Intensywność penetracji południowej części PPN

Badania terenowe prowadzono w miesiącach letnich, w latach 2015 i 2016. Polegały one na regularnych kontrolach terenu położonego poza szlakami, na obszarze wskazanym na rysunku 1. Kontrole te były elementem monitoringu, restytuowanej na obszarze Pienin, populacji niepylaka apollo i realizowano je na podstawie wydanych do tego celu zezwoleń. Podczas kontroli, przy pomocy odbiornika GPS, zaznaczano miejsca, w których stwierdzono ślady biwakowania lub innej tego typu działalności.

Obserwacje te podzielono na następujące kategorie:

- miejsca palenia ognisk,
- ślady nocowania lub przygotowywania prowizorycznych schronień,
- inne.

W analizach uwzględniano tylko te ślady aktywności, które z dużym prawdopodobieństwem były efektem działania turystów. W związku z tym nie zapisywano śladów ognisk czy schronień w miejscach prowadzenia prac leśnych, rolnych czy aktywnej ochrony przyrody: takich jak pozyskanie drewna, usuwanie szkód, koszenie łąk, odkrzaczanie piargów itp.

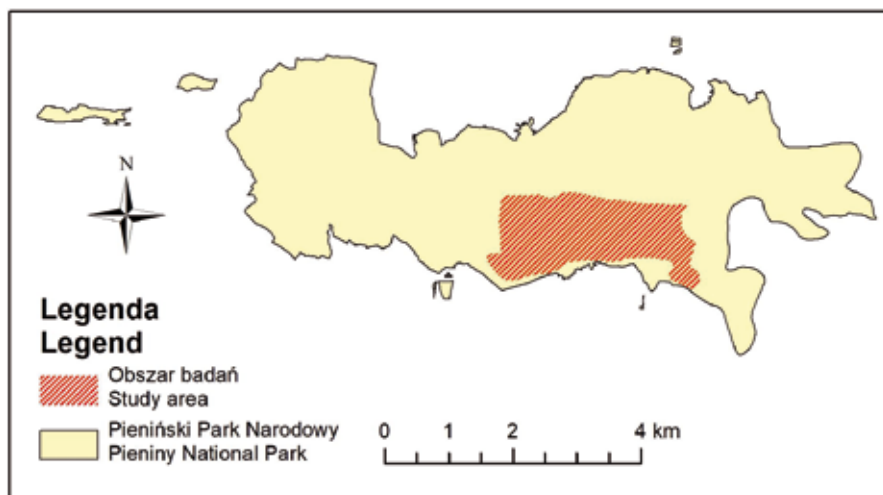
Wyniki

Prośbę o dystrybucję ankiety skierowano do administratorów 7 grup dyskusyjnych i forów poświęconych surwiwalowi, buschcraftowi lub scoutingowi jednak tylko w 2 przypadkach ankieta została zamieszczona. Zebrano 108, w pełni wypełnionych ankiet, przy 137 rozpoczętych.

Zdecydowaną większość respondentów stanowili mężczyźni ($n = 99$; 91,7%). Wiek badanych mieścił się w zakresie od 14 do 62 lat ($\bar{x} = 30,1$; $SD = 9,33$, $me = 29$). Ponieważ jednak jego rozkład istotnie odbiegał od normalnego ($W = 0,96$; $p = 0,005$) wskazane jest uzupełnienie opisu o medianę $me = 29$ oraz przedział kwartylowy (dolny kwartyl = 22, górny kwartyl = 36).

Swoją aktywność respondenci najczęściej określali jako „surwiwal” ($n = 44$; 40,7%) lub „buschcraft” ($n = 32$; 29,6%). Pozostali wybierali opcje „inne” poprzestając na tej informacji ($n = 5$) lub doprecyzowując ją w otwartej części pytania jako „traperstwo” ($n = 11$), „pionierstwo” lub „pionierka” ($n = 8$), „puszczaństwo” ($n = 5$) lub „budniactwo” / „budnictwo” ($n = 3$). Dla większości respondentów omawiana forma aktywności stanowiła uzupełnienie innych form aktywności ($n = 69$; 63,9%) lub samodzielne hobby ($n = 29$; 26,9%) Trzy osoby (2,8%) uznały, że jest im ona przydatna w pracy zawodowej zaś 7 (6,5%) określiło się jako „prepersi”. Znajduje to odzwierciedlenie w preferencjach różnych typów aktywności nawiązujących do surwiwalu (tab. 1).

Respondenci wyraźnie bardziej skłonni są do akceptacji ograniczeń związanych z udostępnianiem turystycznym parków narodowych i rezerwatów przyrody niż w odniesieniu do innych terenów (tab. 2). Bardzo podobnie wyglądała kwestia przestrzegania obowiązujących zakazów – respondenci deklarowali większe zdyscyplinowanie na terenach parków naro-

Rys. 1. Teren badań na tle zarysu Pienińskiego Parku Narodowego

Fig. 1. Study area on the background of the Pieniny National Park

Tab. 1. Odpowiedzi udzielane przez respondentów na pytanie „Jak ważne jest dla Pana/Pani poniższe rodzaje aktywności nawiązującej do survivalu?”

Table 1. Respondents' answers to the question „How important are the following types of activity referring to Survivors?”

	Bardzo ważny	Ważny	Średnio ważny	Mało ważny	W ogóle nieważny
Przygodne biwakowanie /noclegi w terenie <i>casual camping</i>	5	92	3	8	0
budowa przygodnych schronień <i>construction of the provisional shelters</i>	10	79	9	3	7
budowa „baz” <i>construction of the permanent shelters</i>	21	1	0	9	74
tworzenie przedmiotów użytkowych <i>making of the utility items</i>	26	4	7	9	62
nauka i doskonalenie „technik prymitywnych” <i>training of the „primitive skills”</i>	11	12	8	59	18
pozyskiwanie pożywienia z dzikich roślin <i>gaining food from wild plants</i>	40	21	19	20	8
posykiwanie pożywienia z bezkręgowców <i>gaining food from invertebrates</i>	31	9	8	20	40
przygotowanie do katastrof <i>preparation for catastrophes or disasters</i>	22	62	15	6	3
doznania ekstremalne <i>extreme sensations</i>	42	45	9	10	2
ćwiczenie działania w sytuacjach zagrożenia <i>training of the emergency skills</i>	28	29	51	0	0
Rozwinięcie opcji „inne” wg opisów respondentów. <i>Expanding „other” option according to respondents' answers.</i>					
łowiectwo lub wędkarstwo <i>hunting and fishing</i>	11	2	0	0	95
niekonwencjonalne łowiectwo lub wędkarstwo* <i>unkonventional hunting/fishing techniques</i>	6	5	0	0	97
Przyrodoterapia** <i>the therapeutic role of nature</i>	6	11	5	7	79
Niesprecyzowane <i>Unprecised „other”</i>	13	51	13	30	1

kategorii w obrębie „inne” określono na podstawie opisu respondentów.

* – obejmowało odpowiedzi typu „łapanie ryb na rękę”, „Pułapki na ptaki i zwierzęta”, „pułapki na ryby”, „polowanie na drobne zwierzęta z procą”, „polowanie z łukiem”, „prymitywne polowanie” itp.

** – 13 respondentów użyło określenia „przyrodoterapia” lub „terapia przyrodą” oprócz nich zaliczono do tej kategorii także „zdrowotne działanie lasu”, „sylwoterapia”, „regeneracja zdrowia w przyrodzie”, „lecnicze działanie lasu” itp

Subcategories within „the other” category are based on respondents' descriptions.

* covers „Hunting with a bow”, „trapping of animals/fish”, „primitive hunt techniques” etc

** – 13 respondents used the term „naturopathy” or „nature therapy”, but also included „health from forest”, „sylwotherapy”, „regeneration of health in nature”, „healing with the forest”, etc.

Tab. 2. Poziom akceptacji zakazów obowiązujących na terenach parków narodowych i rezerwatów (PNiR) oraz poza nimi (POCh). Określenie zakazu jako zbyt restrykcyjny oznaczało, że respondenci uważali, że zakazane działanie powinno być dopuszczone po spełnieniu określonych warunków ogólnych (“Zbyt restrykcyjny I”) lub na podstawie indywidualnego zezwolenia (“Zbyt restrykcyjny II”). W ostatniej kolumnie umieszczono poziom istotności testu statystycznego c2 (lub G w przypadku niespełnienia założeń pierwszego) porównań rozkładu frekwencji odpowiedzi dla terenów chronionych i niechronionych

Table 2. Level of Acceptance of Mandatory Bans in National Parks and Natural Reserves (PNiR) and non-protected Areas (POCh). The prohibition as too restrictive I meant that respondents believed that a prohibited activity should be allowed under certain general conditions (“Too restrictive I”) or based on individual permission (“Too restrictive II”). The last column includes, the significance level of comparison of answer frequentations between protected and unprotected areas

	Porzebny <i>Needful</i>		Zbyt ostry I <i>Too restrictive I</i>		Zbyt ostry II <i>Too restrictive II</i>		Niepotrzebny <i>Not needful</i>		p
	PNiR	POCh	PNiR	POCh	PNiR	POCh	PNiR	POCh	
Biwakowanie* <i>Camping*</i>	18	0	34	21	40	34	16	53	>0,001
Palenie ognisk* <i>Burning fires*</i>	25	1	34	32	41	41	8	34	>0,001
Pozyskiwanie zwierząt <i>Hunting or trapping of animals</i>	99	—	2	—	7	—	0	—	—
Pozyskiwanie zwierząt niechronionych** <i>Kiling of the non-protected vertebrates**</i>	—	18	—	21	—	48	—	21	—
Pozyskiwanie zwierząt chronionych <i>Kiling of protected animals</i>	—	88	—	7	—	12	—	1	—
pozyskiwanie roślin i grzybów*** <i>collecting of plants and muschrooms***</i>	80	81	10	5	17	21	1	1	0,7185
budowa szałasów i „baz” <i>building of the shelters</i>	76	19	9	22	19	54	4	13	>0,001
Pozyskiwanie pojedynczych drzewek <i>Cutting singular trees</i>	102	48	0	5	6	38	0	17	>0,001
pozyskiwanie gałęzi <i>Cutting branches</i>	74	—	25	—	1	—	8	—	—
Korzystanie z suchego drewna grubego <i>Use of thick dead wood</i>	45	48	24	5	30	38	9	17	>0,001
zbieranie chrustu <i>piking of the brushwood</i>	9	—	78	—	3	—	18	—	—

* poza wyznaczonymi obszarami

** dotyczy kręgowców

*** dla terenów innych niż parki narodowe i rezerваты pytanie dotyczyło jedynie gatunków chronionych.

* outside of prepared places

** concerns vertebrates

*** For areas other than national parks and reserves the question concerned only protected species.

Tab. 3. Stosunek do zakazów związanych z różnymi formami aktywności nawiązującymi do surwiwalu. Powód nieprzestrzegania zakazu opisany jako „umiejętności” oznacza, że respondenci uważają, że dzięki swoim umiejętnościom potrafią nie przestrzegać zakazu bez powodowania szkód w środowisku przyrodniczym

Table 3. Responders' attitude towards to prohibitions related to various forms of activity referring to Survival. The reason for non-compliance with the ban described as “high skill” means that responders believe that they are capable of not abiding by the ban without causing harm to the natural environment

	przestrzeganie <i>Respect</i>		Nie przestrzeganie <i>No respect</i>				p
			Nie ma sensu <i>Makes no sens</i>		umiejętności <i>high skills</i>		
	PNiR	POCh	PNiR	POCh	PNiR	POCh	
Biwakowanie* <i>Camping*</i>	59	20	15	41	34	47	<0,0001
Palenie ognisk* <i>Burning fires*</i>	67	25	8	32	33	51	<0,0001
Pozyskiwanie zwierząt <i>Hunting or trapping of animals</i>	108	—	0	—	0	—	—
Pozyskiwanie zwierząt niechronionych** <i>Kiling of the non-protected vertebrates**</i>	—	89	—	12	—	7	—
Pozyskiwanie zwierząt chronionych <i>Kiling of protected animals</i>	—	103	—	5	—	0	—
pozyskiwanie roślin i grzybów*** <i>collecting of plants and muschrooms***</i>	83	83	9	9	16	16	1
budowa szałasów i „baz” <i>building of the shelters</i>	108	70	0	8	0	30	<0,0001
Pozyskiwanie pojedynczych drzewek <i>Cutting singular trees</i>	108	87	0	18	0	3	<0,0001
pozyskiwanie gałęzi <i>Cutting branches</i>	40	—	9	—	59	—	—
Korzystanie z suchego drewna grubego <i>Use of thick dead wood</i>	101	15	2	92	5	1	<0,0001
zbieranie chrustu <i>piking of the brushwood</i>	61	—	19	—	28	—	—

dowych i rezerwatów niż na obszarach nie objętych tymi formami ochrony (tab. 3). Godny odnotowania jest fakt, że znaczna część respondentów deklarujących nieprzestrzeganie przepisów, nie kwestionowała ich zasadności lecz uznała, że dzięki własnym umiejętnościom potrafią podejmować zakazane działania w sposób nie szkodzący przyrodzie.

Warto zaznaczyć, że w otwartych komentarzach napisanych do pytań dotyczących udostępniania obszarów chronionych oraz w ogólnym komentarzu do ankiety 23 respondentów zaznaczyło, że ich zdaniem parki narodowe i rezerваты powinny być rozpatrywane osobno. W siedmiu, spośród tych przypadków uwagi jednoznacznie wskazują na wyższy poziom akceptacji ograniczeń na terenach rezerwatów niż w parkach narodowych.

Rys. 2. Ślady aktywności surwiwalowej zinwentaryzowane na terenie badań w latach 2015 i 2016. 1 – ślady biwakowania i palenia ognisk, 2 – biwakowanie bez palenia ognisk, 3 – palenie ognisk bez śladów biwakowania (oba sezony), 4 – inne. a – 2015, b-2016, c – obydwa sezony

Fig. 2. The traces of the survival-related activity inventoried at the study area. 1 – camping with burning the fire, 2 – camping without burning the fire, 3 – fires (both seasons), 4 – „others”. a – season 2015, b – season 2016, c – both seasons

Przeprowadzona w południowo wschodniej części Pienińskiego Parku Narodowego inwentaryzacja wykazała, na badanym obszarze 36 ślady obecności turystów uprawiających formy rekreacji nawiązujące do surwiwalu. W większości wypadków były to ślady nielegalnego biwakowania połączonego z paleniem ognia (ryc. 2). Około 33% (9) obserwacji z roku 2016 dokonanych zostało w bezpośrednim sąsiedztwie (<20 m) od obserwacji z roku poprzedniego lub wręcz w tych samych miejscach.

Ślady ognisk wskazywały, że były one stosunkowo niewielkie (<40cm średnicy) i w większość przypadków zabezpieczane przed rozprzestrzenieniem się ognia. Z kolei ślady biwakowania, to zwykle „wyleżana” roślinność lub ślady improwizowanych legowisk. Jedynie w 5 przypadkach można mówić o śladach budowania prowizorycznych schronisk, przy czym niemal zawsze były one burzone. Schronienia budowano w oparciu o posusz i pojedyncze gałęzie – tylko w 2 przypadkach ślady sugerują pozyskiwanie małych drzewek. W 8 przypadkach w miejscach biwakowania znaleziono śmieci lub przedmioty pozostawiane przez odwiedzających: drobne fragmenty opakowań po racjach żywnościowych lub liofilizatach (4 przypadki), pudełko zapalek, śledź namiotowy typu «szpilka», ok 1,5 m linki paracord oraz nóż.

Dyskusja

Badania ankietowe wskazują, że część osób zainteresowanych formami aktywności kojarzonymi z surwiwalem podejmuje działania potencjalnie szkodliwe dla środowiska przyrodniczego. Skrajnym przykładem jest stosowanie „niekonwencjonalnych” metod łowieckich czy wędkarskich, co w wielu przypadkach spełnia kryterium kłusownictwa (Ustawa Prawo Łowieckie). W przypadku innych, potencjalnie szkodliwych dla środowiska form aktywności problemem wydaje się być to, że respondenci nie są świadomi zagrożeń związanych z ich podejmowaniem. Wyraźnie widać to w odniesieniu do problemu wykorzystywania grubego posuszu. Dla respondentów martwe drzewo jest po prostu odpadem. Z tego powodu nie biorą oni pod uwagę tego, że jego przemieszczanie, nie mówiąc już o spaleniu może stanowić niszczenie siedliska rzadkich gatunków bezkręgowców czy grzybów lub słuźowców (Adamskim i in. 2016). Stosunkowo niewielkie opory przed podejmowaniem zabronionych działań wynikają też z przekonania respondentów o tym, że ich doświadczenie i umiejętności pozwalają im na ocenę oraz minimalizację ryzyka wystąpienia negatywnych przyrodniczych skutków tej działalności. Świadczy o tym nie tylko wysoki udział takich odpowiedzi na pytania dotyczące powodów nieprzestrzegania zakazów biwakowania czy palenia ognia otwartego, ale także wypowiedzi zamieszczone w komentarzach do ankiety.

Bardzo często, choć w różnej formie, w komentarzach jest stawiana teza, że zagrożenie stanowią nie tyle same potencjalnie szkodliwe działania, co podejmowanie ich przez osoby bez odpowiednich umiejętności. Z tego powodu część respondentów (18 osób) wprost postuluje wprowadzenie systemowych rozwiązań zwalniających odpowiednio wykwalifikowane osoby z obowiązku przestrzegania ogólnych zakazów. Niektórzy (5 osób) wręcz odwołują się do funkcjonującej przez wiele lat „Karty taternika” sugerując opracowanie podobnego rozwiązania dla osób parających się surwiwalem czy buschcraftem. Innym, często pojawiającym się w komentarzach pomysłem (13 osób) było wyznaczenie na terenie lasów – można zakładać, że chodzi o Lasy Państwowe – obszarów, na których można byłoby podejmować działania objęte ogólnymi zakazami. Postulat ten należy łączyć z faktem wyraźnie wyższej akceptacji ograniczeń nakładanych na aktywność turystyczną i rekreacyjną na terenach parków narodowych i rezerwatów przyrody. Wskazuje to, że dla respondentów przyroda jest wartością wymagającą ochrony – nawet jeżeli wiąże się to z ograniczeniem możliwości uprawiania pewnych form rekreacji. Poszukują oni możliwości rozwiązania konfliktu pomiędzy wymogami zachowania wartości przyrodniczych, a uprawianymi przez siebie formami rekreacji. Sygnalizowany w komentarzach siedmiu respondentów wyższy poziom akceptacji dla ograniczeń obowiązujących w rezerwach niż w parkach narodowych może wynikać z tego, że rezerваты postrzegane są jako obszary o wyższej wartości przyrodniczej, co z kolei należy wiązać z powszechnym, choć błędnym, określeniem obszarów ochrony ścisłej na terenie parków narodowych „rezerwatami”. O pewnym poziomie troski o środowisko przyrodnicze pośrednio świadczyć może stan śladów aktywności turystów-surwiwalowców na terenie Pienińskiego PN. Jak już wspomniano, w większości wypadków, ogniska jak i miejsca biwakowania nosiły ślady porządkowania i nie towarzyszyło im zaśmiecanie.

Omawiając stosunek osób parających się surwiwalem do kwestii ochrony przyrody, należy jednak pamiętać, że nie stanowią one jednego spójnego środowiska. Wynika to w dużej mierze z ogromnego zróżnicowania form aktywności nawiązujących do surwiwalu (Płoskon-

ka 2015), obejmujących zarówno sposoby spędzania wolnego czasu, spełniające kryteria „turystyki zrównoważonej” jak i działania wysoce inwazyjne.

Reasumując, można stwierdzić, że szeroko pojęta rekreacja surwiwalowa, prowadzona na terenach lasów i obszarów chronionych, może stanowić zagrożenie dla walorów przyrodniczych tych terenów i w związku z tym wskazane jest opracowanie metod jej monitorowania oraz minimalizacji skutków.

Literatura

- Adamski P., Bohdan A., Michalcewicz J., Ciach M., Witkowski Z. 2016. Timber stacks: potential ecological traps for an endangered saproxylic beetle, the *Rosalia longicorn* *Rosalia alpine*. *Journal of Insect Conservation* 20 (6): 1099-1105.
- Adamski P., Ciapała S. 2016. Turystyka przyrodnicza, ekoturystyka i turystyka zrównoważona-problemy klasyfikacyjne. *Folia Turistica* 40: 9-26.
- Adamski P., Kolasińska A., Witkowski Z. 2016 Czy zachowanie turystów w Pienińskim Parku Narodowym zależy od ich wiedzy i nastawienia do Parku? *Pieniny – Przyroda i Człowiek* 14: 167-174.
- Buckley R. 2006. Adventure tourism research: a guide to the literature. *Tourism Recreation Research*, 31 (2): 75-83.
- Dillman D.A., Smyth J.D., Christian L.M. 2014. Internet, phone, mail, and mixed-mode surveys: the tailored design method. 4th edition. John Wiley & Sons.
- Douglass R.W. 2016. Forest recreation. 3th edition. Oxford, Toronto. Elsevier.
- Durydiwka M. 2006. Turystyka aktywna a turystyka kwalifikowana. Dylematy terminologiczne. W: Świeca A., Kałamucki K. (red.). *Turystyka aktywna i jej rozwój na Roztoczu – regionie pogranicza*, Kartpol, Lublin: 21-27.
- Ferguson G.A, Takane Y. 2009. *Analiza statystyczna w psychologii i pedagogice*. Wydanie 3. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa.
- Górka J. (2012), *Survival jako forma rekreacji* W: Siwiński W., Pluta B. (red.). *Teoria i metodyka rekreacji ruchowej w świetle aktualnych badań*, AWF, Poznań: 92-100.
- Kruczek Z. 2009. Aktualne trendy rozwoju turystyki ze szczególnym uwzględnieniem survivalu. W: Bergier J., Sroka M. (red.). *Survival w teorii i praktyce*, PWSZ im. Papieża Jana Pawła II Biała Podlaska: 9-16.
- Lewandowski M. 2010. *Survival w górach wysokich*. *Zeszyty Naukowe Almamer* 5 (62): 57-73.
- Louv R. 2014. *Ostatnie dziecko lasu*. Warszawa. Wydawnictwo Relacja.
- Newsome D., Moore S.A., Dowling R.K. 2012. *Natural Area Tourism: Ecology, Impacts and Management*. *Aspects of Tourism* 58. Channel View Publications.
- Paschalis-Jakubowicz P. 2009. Leśnictwo a leśna turystyka i rekreacja. *Studia i Materiały CEPL, Rogów* 11 (4): 29-35.
- Płoskonka P. 2015 *Survival jako forma aktywności turystyczno-rekreacyjnej – synteza zjawiska*. *Zeszyty naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu*. 15 (6): 751-763.
- R Core Development Team 2015. *R, A language and environment for statistical computing*. R Foundation for Statistical Computing Vienna. Austria.
- Strickland-Munro J.K., Allison H.E., Moore S.A. 2010. Using resilience concepts to investigate the impacts of protected area tourism on communities. *Annals of Tourism Research*, 37 (2): 499-519.

- Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo Łowieckie. Dz.U. 1995 nr 147 poz. 713.
- Zandersen M., Tol R.S. 2009. A meta-analysis of forest recreation values in Europe. *Journal of Forest Economics*, 15(1): 109-130.
- Zarzycki P., Opoka D. (2007), Survival jako forma turystyki przygodowej podejmowana przez młodzież Dolnego Śląska. W: Umiastowska D. (red.). *Aktywność ruchowa ludzi w różnym wieku*, Albatros, Szczecin: 110-116.

¹Szymon Ciapała, ²Paweł Adamski, ³Mikołaj Bielański

¹Katedra Nauk o Środowisku Przyrodniczym,
Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie;

²Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk w Krakowie;

³Katedra Turystyki i Rekreacji,
Akademia Wychowania Fizycznego
w Krakowie

szymon.ciapala@awf.krakow.pl, adamski@iop.krakow.pl,
mikolaj.bielanski@awf.krakow.pl